

En enkätundersökning om alpackor i Sverige 2008

Kerstin de Verdier och Set Bornstein

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA), 751 89 Uppsala

Bakgrund:

Sydamerikanska indianer har sedan urminnes tider levt tillsammans med sina kameldjur och i t ex dagens Peru har mer än en halv miljon familjer uppfödning av alpackor och lamor som en viktig del av sin inkomst. Under de senaste decennierna har importerna av alpackor till länder utanför Sydamerika ökat starkt. Den västerländska veterinärkåren var oförberedd på mötet med alpackan - ett nytt djurslag som inte alls är som kor, hästar och får. De har unik anatomi, fysiologi och beteende och ett annorlunda sjukdomspanorama.

Det har gjorts ett fåtal enkätundersökningar om alpackor och lamor i Europa av veterinärer och forskare. För att ge svenska veterinärer information och mer kunskaper om alpackor bestämde vi oss för att ställa frågor om djurhållning och sjukdomar till de alpakaägare som vi kände till. En enkät skickades till 50 medlemmar i Svenska Alpackaföreningen plus fyra alpakaägare som inte var medlemmar. Vi valde av praktiska skäl att bara kontakta ägare till alpackor men det är vår avsikt att komplettera efter hand med ägare till lamor. Enkäten bestod av 29 frågor varav 22 innehöll följdfrågor eller gav möjlighet till svar i fri text. Den skickades ut i september 2008 med en påminnelse i oktober. Dessutom kontaktades en alpakaägare via e-mail för komplettering av uppgifter.

Vi har i den här texten valt att kalla alpackorna för "hanne", "hona" och "unge". Orsaken till det är att alpackan inte är ett hästdjur utan mer lik fyrmagade idisslare som t ex får och nötkreatur. Därför kallas andra kameldjur (dromedarer och tvåpuckliga kameler) oftast för tjur, ko, kalv i t ex engelsk-språkig litteratur. I Sydamerika används inte hästbeteckningar på de inhemska kameldjuren. Ungen kallas för cría, som är det generella ordet för djurunge.

Svaren:

Enkäten:

Vi fick 47 svar (87 % av 54), varav fyra sorterades bort. Tre av de fyra hade meddelat att de ännu inte hade några alpackor och från en gård hade två adressater lämnat svar. De resterande 43 svaren (80 %) använde vi för statistik. Sammanlagt omfattar enkäten 551 alpackor på 42 gårdar.

Alpackagårdarna:

Alpackorna finns över hela landet, från Skåne till Norrbotten. De flesta gårdarna ligger i Götaland (29 st, 69 %) och framför allt i Skåne (15 st, 36 %). Alpackorna hålls för ullens skull på 72 % av gårdarna, för avel (60 %), för landskapsvård (60 %) och dessutom som utställningsdjur (28 %). Många ägare framhåller att alpackorna är trevliga och charmiga sällskapsdjur.

Antalet alpackor på gårdarna varierar från två till 72, medelvärdet är 13 st. Den första gården började med alpackor redan 1986. En majoritet av gårdarna (60 %) har haft alpackor kortare tid än fyra år. Det är inte ovanligt med importerade alpackor. På 12 % av gårdarna finns importer från Sydamerika (Chile och Peru), på 29 % importer från Schweiz, 10 % från Tyskland, 5 % från Storbritannien och på 2 % av gårdarna importer från Österrike.

På alla gårdarna finns fler sorters djur än alpackor. På 81 % av gårdarna finns hund och/eller katt, 36 % har hästar, 17 % har nötkreatur, 17 % har får, 2 % (en gård) har getter, 7 % har fjäderfä. En gård har lamor. Ingen gård har grisar.

Gårdarna är olika stora, mellan 0,75 och 470 ha (medel 60 ha) och består av skog, åker, vall, hagmark osv. De flesta (81 %) har permanenta beten (kombinerad rastfälla och bete) till alpackorna. Hö är det vanligaste grovfodret (88 %) och även hösilage används mycket (43 %). På nästan alla gårdarna (90 %) får alpackorna mineralfoder och på ungefär hälften någon sorts kraftfoder. Ett speciellt kraftfoder för kameldjur (Fibregeest) används på 12 % av gårdarna.

Avel och uppfödning:

Förhållandet mellan hannar (både avelshannar och kastrater) och honor är i storleksordningen 2:3. På ungefär 80 % av gårdarna bedrivs uppfödning. Alpackorna indelas i grupper på ungefär hälften (59 %) av gårdarna. Oftast är det hannar i en grupp och honor med ungar i en annan grupp. På 14 % av gårdarna hålls bara hannar.

Tjugosju uppfödare dräktighetsundersöker sina alpackor. Det vanligaste sättet (67 %) är att prova om honan avvisar hannen. Blodprov (44 %) och ultraljud (22 %) används också. Ingen uppfödare rektalundersöker sina alpackor för att kontrollera att de är dräktiga.

Elva uppfödare har erfarenhet av alpackor med dräktighetsstörningar, t ex att det är svårt att få dem dräktiga, att de har flytningar och/eller kastar sina foster.

De flesta (88 %) av uppfödarna brukar vara med vid födslarna. För det mesta iakttar man (61 %), men det förekommer också att den nyfödda ungen torkas (25 %) och att den får hjälp med råmjölk (32 %). Förlossningshjälp, jodbehandling av naveln och vägning görs på enstaka gårdar.

Förebyggande hälsovård:

På drygt hälften (57 %) av gårdarna vaccinerar man alpackorna mot klostridie-infektioner. De vacciner som används är utprovade för får och nötkreatur och innehåller flera olika klostridiekomponenter, bl a mot stelkramp och frasbrand.

På en majoritet av gårdarna (83 %) förebygger man parasitangrepp genom att rutinmässigt avmaska alpackorna. Ungefär hälften avmaskar efter ett schema (57 %) och/eller efter laboratorieundersökningar av maskägg i träckprov (43 %). De flesta använder maskmedel av avermectin-typ. Örtpreparat förekommer i enstaka fall.

På 26 % av gårdarna rengör man gödslingsplatserna ("toaletterna"). På 31 % av gårdarna har man betesrotation och/eller växel/sam/betar med andra djurslag.

Handel mellan gårdarna är vanligt, många alpackaägare (83 %) köper och 48 % säljer alpackor. På 51 % av gårdarna vidtas åtgärder för att begränsa smittsamma sjukdomar. De vanligaste åtgärderna är att använda karantän (65 %) och/eller ha "sluten besättning" dvs ingen kontakt med andra gårdars alpackor (35 %). På 25 % av gårdarna används sjukboxar. Ingen gård tillhandahåller speciella skyddskläder och stövlar för besökare.

Elva gårdar svarar på frågan om vilka sjukdomar som importerade alpackor har testats för. De har i olika kombinationer testat för tuberkulos, brucellos, paratuberkulos, BVD, bluetongue, IBR/IPV och salmonellos samt i enstaka fall behandlat med läkemedel med tanke på leptospiros samt inälv- och hudparasiter.

Sjukdomar och veterinärvård:

Drygt hälften av alpackaägarna (61 %) har haft erfarenhet av sjukdom på alpackorna. Mer än 20 olika sjukdomar eller symtom beskrivs i svaren. Det vanligaste som tas upp (44 % av gårdarna) är förekomst av olika tecken på hudsjukdomar, t ex håravfall, "eksem", klåda, bölder, sår, tumörer. Skabb har diagnostiserats på fyra gårdar, men vi vet inte vilken typ av skabb det handlar om.

Aborter har förekommit på 17 % av gårdarna, sjukdomar hos unga alpackor på 15 % och hälta på 12 % av gårdarna.

En tredjedel (33 %) av alpackaägarna har erfarenhet av dödsfall eller avlivning av alpackor. Det rör sig om totalt 36 alpackor, varav 19 (52 %) var honor. De döda alpackorna hade varit mellan 4 dagar och 16 år gamla. Dödsorsakerna anges som "böldsjuka" (pseudotuberkulos), okänd orsak, felbehandling av veterinär, lunginflammation, strålsvamp, hjärtfel, tunntarmsomvridning, botulism, magsår, sår, förlossningssvårigheter. Tio ägare har lämnat alpackor för obduktion. Diagnoserna var förutom ovan nämnda även nikotinförgiftning, njursvikt, hög ålder, koccidios och trauma.

Bara ca 10 % av alpakaägarna är nöjda med den hjälp som de får från praktiserande veterinärer. Ungefär hälften av ägarna tycker att veterinärernas kunskaper om alpackor är för dåliga och flera ägare har erfarenhet av att veterinärer betraktar och behandlar alpackor som ett mellanting mellan idisslare och hästar och inte som de kameldjur de faktiskt är.

En majoritet (88 %) av alpakaägarna uttrycker en positiv inställning till förslaget om att starta ett nationellt hälsoprogram för alpackor.

Kommentarer:

Den här undersökningen omfattar en stor majoritet av de svenska alpackorna. Det är ett nytt djurslag i vårt land och populationen är snabbt ökande. Förhållandena i Sverige skiljer sig på många sätt från alpackans ursprungliga hemvist i Anderna och detta kan påverka sjukdomspanoramata. Ett exempel är att svenska alpackor knappast behöver utstå tider med ont om föda; varför fetma är en betydligt större risk än underutfodring.

Hudproblem var vanligt omnämnda i enkätsvaren. Vi bedömer att huvudorsaken troligen är infektioner av skabbkvalster. Detta stämmer väl överens med de enkätundersökningar som gjorts i Storbritannien och Schweiz. Det finns all anledning att vara uppmärksam på hudproblem eftersom de kan vara smittsamma och svårbehandlade. I England har nyligen beskrivits ett besvärligt utbrott av skabb (*Sarcoptes scabiei*) i en alpaka flock och liknande fall rapporterades för några år sedan både från Holland och Belgien. I den engelska flocken insjuknade de flesta alpackorna, några dog och t.o.m. djurägaren smittades. Det var svårt att få bukt med infektionen med hjälp av behandling med läkemedel. Alla tre arterna av skabbkvalster (*Sarcoptes scabiei*, *Chorioptes sp* och *Psoroptes sp*) kan ge upphov till problem för alpackor. I Sverige har skabb orsakat av både *Sarcoptes scabiei* och *Chorioptes sp* hittats på alpackor och varit svåra att kontrollera.

Det är också ett observandum att flera av de svenska ägarna har haft alpackor med bölder. En av orsakerna till att alpackor får bölder kan vara infektion med bakterien *Corynebacterium pseudotuberculosis* som ger upphov till "böldsjuka". Detta är en sjukdom som en svensk alpaka flock har lidit av. Infektionen kan vara besvärlig att ställa diagnos på och svår att bli av med.

Många av ägarna uppger att de har haft problem med dräktighetsstörningar, t ex att alpackor är svåra att få dräktiga, har flytningar eller kastar sina foster. Aborter hos alpackorna har förekommit på förhållandevis många gårdar. Den här enkäten ger inte svar på hur vanligt förekommande aborter är eller under vilken period av dräktigheten de uppträder. Inte heller säger enkäten något om orsakerna till

aborterna. Alpackor kan kasta sina foster p.g.a. infektioner och en rad andra faktorer och för att få kunskap om orsaker till aborter krävs laboratorieundersökningar av foster, fosterhinnor och blodprover.

På de flesta gårdarna hålls alpackorna på permanenta beten, där rastfålla och beteshage är desamma. Detta innebär en stor risk för att parasiter kan föröka sig. Att städa (dammsuga, mocka) alpackornas "toaletter" är ett effektivt sätt att bekämpa parasiter, men bara en mindre del av ägarna har detta som rutin. På de flesta gårdarna avmaskas alpackorna för att förebygga parasitproblem och det är förhållandevis vanligt att man låter testa prover för att ta reda på vilka parasiter som finns och i hur stor mängd. Bra avmaskningsrutiner förutsätter kunskap om vilka parasiter alpackorna har och hur värd och parasit samspelar. Här behöver vi mera kunskap och erfarenhet om parasitläget hos de svenska alpackorna. Kanske är det onödigt med rutinavmaskningar om alpackornas toaletter sköts noga? Det skulle i så fall minska kostnaderna för avmaskningsmedel och minska risken för att det uppstår resistensproblem, dvs att medlen inte längre har någon effekt på maskarna.

På en del av alpackagårdarna finns nötkreatur, får och/eller getter. Här är det extra viktigt att känna till parasitsituationen eftersom en del parasiter som är vanliga hos kor och får också kan smitta alpackor.

När det gäller vaccinering finns en del frågetecken. Många av alpakaägarna använder kommersiella multivalenta vacciner som är utprovade för får och nötkreatur. Tyvärr har inget vaccin riktigt utvärderats för alpackor. Vi vet inte heller hur stor risken egentligen är för klostridieinfektioner hos svenska alpackor. Bara ett av vaccinerna innehåller en komponent mot *Clostridium perfringens* typ A, som orsakar enterotoxemi och anses vara den mest allvarliga sjukdomen hos unga alpackor i Peru.

En majoritet av alpakaägarna har mindre än fyra års erfarenhet av att hålla alpackor och det finns en stark önskan om råd och veterinärvård som är baserat på kunskap och erfarenhet. Uppbyggnad av ett nationellt hälsoprogram för alpaka (kameldjur) skulle kunna vara utgångspunkten för ett formellt och långsiktigt samarbete mellan Svenska Alpackaföreningen, Svenska Djurhälsovården och SVA. Detta skulle komma såväl alpackor, alpakaägare som veterinärer tillgodo. Vi hoppas att alpackan har kommit till Sverige för att stanna!

Vad händer nu?

Vi tar gärna emot synpunkter på ovanstående text! Vi kommer att presentera resultaten i en serie artiklar om alpackor och lamor som skrivs för veterinärer och kommer att publiceras i Svensk

Veterinärtidning. Dessutom kommer vi att presentera och diskutera dem med veterinärer med stor erfarenhet av alpäckor och andra kameldjur i Sydamerika, Asien och Afrika.

Tack

Vi vill tacka alla alpäckare för att ni tog er tid att svara på våra frågor och för alla trevliga och intressanta kommentarer och förslag. Ett varmt tack till Helena Reineck på SVA, som har hjälpt till med utskick av enkäter och bearbetning av svaren. Tack också till veterinär Andréa Holmström för givande samarbete och Svenska Djurhälsovården för ekonomiskt bidrag.

Kontaktuppgifter:

Kerstin de Verdier

Tel 018 67 41 44

kerstin.de-verdier@sva.se

Set Bornstein

tel 018 34 60 95, 0703 68 60 96

set.bornstein@telia.com

Set Bornstein är veterinär, doktor och docent i parasitologi. Han har en mångårig och gedigen erfarenhet av kameldjur och deras sjukdomar. Kerstin de Verdier är veterinär, doktor i idisslarmedicin, och har mångårig erfarenhet av hantering av besättningsproblem hos idisslare.